

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ВІДНОСИНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Молчко // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Володимир-Волинський в історії України і Волині: Науковий збірник: Випуск 32. – Луцьк, 2009. – 318 с.*

21. Філоненко Л., Молчко У. *Музикознавчі нариси Михайла Тележинського “Український пісняр Микола Дмитрович Леонтович (1877 – 1921)” і “Кирило Стеценко (1882 – 1922)” / Людмир Філоненко, Уляна Молчко // Музикознавчі студії інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України*

імені П.І. Чайковського: зб. наук. пр. – Вип. 4 / Упор. О.І. Коменда. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 111 с.

22. Шиманський П. *Музична культура Волині першої половини ХХ ст.: монографія / Петро Шиманський. – Луцьк: РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. – 170 с.*

23. Шиманський П. *Хорова творчість волинських композиторів першої половини ХХ століття: навчальний посібник / Петро Шиманський. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 258 с.*

Стаття надійшла до редакції 06.09.2012

УДК 339.92 (4/477)

Іван Михасюк, доктор економічних наук, заслужений професор,

завідувач кафедри економіки підприємства
академік АН вищої освіти України,

професор економічних наук Республіки Польща

Олександр Чаус, доктор економічних наук, професор

академік Академії інженерних наук України,
заслужений працівник промисловості України
Львівського національного університету
імені Івана Франка

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ВІДНОСИНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Аналізується Програми економічних реформ в Україні на 2013 – 2014 рр. стосовно модернізації через створення сприятливого інвестиційного клімату, науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи з використанням досліджень США “Глобальна технологічна революція – 2020”.

Ключові слова: глобалізація, науково-технічна революція, франчайзинг, “ноу-хау”, лізинг, трансфер.

Літ. 4.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Налагодження тісного торговельного, інвестиційного та коопераційного співробітництва з Китаєм, Індією, Бразилією, Південною Кореєю, Російською Федерацією, Казахстаном сприятиме включенню України в процес формування нових моделей економічного розвитку, основою яких стає безперервне оновлення економічних систем на основі технологічної, соціальної модернізації [1, 95].

Місткі ринки Азії споживають значну частину української сировинної продукції, що робить їх пріоритетними торговельно-економічними партнерами України. Між тим наявність інтересу низки азійських держав до технологічних можливостей України в авіабудівній, ракетно-космічній, військово-технічній галузях, електроенергетиці відкриває можливості до подальших науково-технічних відносин.

Економічні реформи в Україні на 2012 – 2014 роки, це, насамперед, реформи щодо модернізації України. Ці Програми ґрунтуються на стратегічних документах, служать інструментом їх конкретизації. Першочерговим пріоритетом, передбаченим програмами, є створення сприятливого

інвестиційного клімату. Нові інвестиції – це не тільки фінансові ресурси для розвитку економіки, а й нові технології, ноу-хау, робочі місця, маркетингові стратегії, можливості освоєння нових ринків. І цей ресурс в основному знаходиться поза бюджетними видатками. Наведення порядку в дозвільній системі, ефективна і масштабна дерегуляція стали пріоритетними в українській економіці.

Національний прагматизм і системна модернізація дозволять Україні відбутися як впливовому гравцю в новому глобальному світі [2, 8].

Глобальна економіка вимагає глобального управління економічної політики, яка підтримується глобальними системами регулювання та інститутами, які можуть краще здійснювати контроль за діяльністю підприємств.

Слід усвідомити, що при формуванні механізмів регулювання світової економіки мова повинна йти про добровільні угоди, згідно з якими держави добровільно зобов'язуються дотримуватись багатосторонніх договорів, визначених правил у сфері торгівлі, від дотримання яких очікують певних переваг.

Участь України у Світовій організації торгівлі створює можливості одержати такі права і переваги, що сприятимуть забезпеченню

стабільного і довгострокового економічного зростання: розширений і недискримінаційний доступ українського експорту товарів і послуг на ринки близько 150 країн – членів СОТ; забезпечення контролю за необ'єктивним ставленням до оцінки українських товарів і послуг на ринках країн – членів СОТ; встановлення контролю за недопущенням необґрунтованих обмежень щодо ввезення в Україну товарів з інших країн; створення сприятливих умов для українських виробників товарів щодо розвитку конкурентоспроможних у світовому масштабі товарів і постачальників послуг; збільшення надходження в економіку України іноземних інвестицій; сприяння входженню України до Європейського Союзу і встановленню правил вільної торгівлі у світовій економіці. При цьому правила конкуренції було включено до Генеральної угоди про торгівлю послугами до статті VIII “Монополії й ексклюзивні постачальники послуг” та до статті IX “Ділова практика”. Відповідно до статті VIII, учасники угоди зобов'язуються гарантувати, що на їхній території монополії постачальники не допускать дискримінаційну поведінку, не зловживатимуть домінуючим становищем. Учасник угоди, який надає монополії права у сфері постачання послуг, повинен нотифікувати дозвіл у Раді з торгівлі послугами. Держави-члени повинні підтримувати монополію постачальника й виконувати відповідні домовленості.

Науково-технічні відносини в умовах глобалізації – це відносини з приводу обміну результатами науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт, спільно проведених країнами, підприємствами чи організаціями з подальшим сумісним чи окремим використанням їх результатів. Вони проявляються в обміні загальною науково-технічною інформацією, нагромадженні останньої в банках даних для спільного використання; укладанні і реалізації контрактних угод щодо проведення цих робіт контрагентом з наступною передачею всієї інформації і права розпорядження результатами розробок замовнику; реалізації міжнародних науково-технічних програм, зокрема з проблем екології на вимогу відповідних міжнародних комплексних науково-технічних програм.

Глобальний процес інтернаціоналізації створення, освоєння, виробничого й комерційного використання, трансферу (передання) і дифузії (поширення) технологій дістав назву техноглобалізму. Динамічний розвиток і змістовне поглиблення процесу техноглобалізму опосередковує перехід об'єктивних загальних передумов у суб'єктивні конкретні ознаки нової конфігурації Світового ринку технологій (СРТ). Він може бути охарактеризований як сукупність міжнародних ринкових відносин його

суб'єктів з приводу прибуткового використання прав власності на його об'єкти. При цьому основне місце в комерційному трансфері технологій належить купівлі-продажу уречевлених технологій – засобів виробництва і предметів споживання, опосередкованій торговельними угодами і контрактами.

Основу міжнародних науково-технічних відносин складає комерційний трансфер неуречевлених технологій.

Основні форми трансферу і правового захисту інновацій та технологій [3, 290] – це, насамперед, патентна угода, як міжнародна комерційна угода, за якої власник патенту поступається правом на його використання покупцеві, а також патент, як свідоцтво про право власності автора новації, яке підтверджує її новизну, виняткове право автора на використання; видається державним органом на термін до 15 – 20 рр. і діє тільки на території певної країни.

Глобальні науково-технічні відносини це й ліцензійна угода, як міжнародна комерційна угода щодо надання власником патентів, непатентних знань і досвіду, технологій покупцеві права на їх використання у визначених межах. Ліцензії надаються у неуречевленому або в уречевленому з іншими складовими технологій вигляді. Ліцензійні угоди є найпоширенішою формою комерційного трансферу технологій на СРТ, а також сама ліцензія, як дозвіл власника патентів, непатентних знань і досвіду, технологій покупцеві на їх використання у визначених межах. Ліцензії можуть бути патентними, непатентними, а також не виключними, виключними і повними залежно від умов та обсягу прав на ліцензію.

Інші форми комерційного трансферу технологій:

- передання “ноу-хау” – прикладних знань, досвіду та “секретів” технологій, що не патентуються, але мають практичну цінність;
- лізинг – довготермінова оренда устаткування, насамперед високотехнологічного, з метою його прибуткового використання за мінімальних стартових витрат;
- договори з приводу копірайту – поступки виняткового права автора на інтелектуальну власність, зокрема друковану продукцію;
- франчайзинг – використання для збуту товарів торговельної марки (індивідуального символу) їх виробника зі збереженням за останнім права власності на технологію їх виготовлення;
- надання наукомістких послуг у сферах виробництва, обміну та управління, включаючи інжиніринг, інформінг, менеджмент, підготовку персоналу тощо.

На практиці зазначені форми трансферу технологій доповнюють одна одну, особливо в масштабних проектах, у міждержавних угодах про промислово-інвестиційне співробітництво, науково-технічну та виробничу кооперацію тощо.

Некомерційні форми руху технологій опосередковують процеси відтворення позаринкових об'єктів СРТ. Саме вони становлять “кореневу систему” розвитку міжнародного технологічного обміну, посилення інтелектуального потенціалу й пріоритетності “людського капіталу” як продуцента інновацій. Сучасні “соціальні технології” дифузії власності, дивізіоналізації управління, делегування повноважень, мотивації творчої праці можна порівняти з найрадикальнішими виробничими технологіями.

До некомерційних (квазікомерційних) форм трансферу і дифузії технологій належить міжнародне технологічне сприяння (допомога). Його цільова функція – через сферу технологічних процесів, продуктів та управління допомогти країнам, що розвиваються, посилити ринкові основи економіки країнам з перехідною економікою.

Сьогодні глобалізацію науково-технічних відносин доповнює такий комерційний трансфер технологій як франчайзинг.

У 1960 році було створено Міжнародну асоціацію Франчайзингу та Європейську Асоціацію Франчайзингу, мета яких полягає у забезпеченні справедливих франчайзингових взаємовідносин. Окрім цього в багатьох країнах створено національні франчайзингові асоціації. А франчайзинг використовується в найрізноманітніших видах бізнесу. Він інтенсивно розвивається в таких галузях промисловості і сферах послуг, як автомобільна промисловість і послуги автосервісу; допомога в організації і веденні бізнесу (бухгалтерія, діловодство, реклама і т.д.); будівництво, послуги, пов'язані з ремонтом і обслуговуванням будинків; послуги, пов'язані з освітою; відпочинок і розваги; ресторани швидкого обслуговування, ресторани, закуочні і т.д.; медичні і косметичні послуги; послуги в сфері домашнього господарства; роздрібна торгівля і багато інших видів діяльності.

Останнім часом франчайзинг як форма ведення бізнесу практикується і в Україні. На сьогодні в Україні підписано більше сотні франчайзингових контрактів, третина яких дотична до ринку нафтопродуктів, ще чверть системи – це мережі швидкого харчування. До найбільших франчайзерів в Україні можна віднести такі відомі компанії як “Баскін-Роббіне”, “ТНК-Україна”, “Лукойл-Україна”, “Альянс”, “Швидко”, “ІС:Франчайзинг”, мережі хімчисток “American Cleaners International”, “Uno Momento” і ін.

Проте, оскільки переважна більшість українських підприємств частину своїх фінансових потоків не обліковують, тобто працюють в “тіні”, виникають певні труднощі для франчайзера у визначенні реальних грошових потоків і отриманні роялті у повному обсязі від своїх партнерів-франчайзі.

Франчайзинг як спосіб ведення бізнесу є

перспективним для України і має всі підстави для того, щоб стати своєрідним локомотивом для активізації розвитку малого і середнього підприємництва в нинішній глобальній економіці.

На сьогодні подальший розвиток франчайзингу в Україні стримує відсутність нормативної бази для регулювання франчайзингових відносин, низький ступінь довіри у сфері бізнесу, ускладнений доступ до кредитних ресурсів та ін.

В той час, як у світі розвиток франчайзингових мереж кредитується більш охоче, ніж інші види бізнесу, в Україні спостерігається значний дефіцит кредитних ресурсів за доступною ціною, тобто фірми, що бажають стати франчайзі, повинні розраховувати лише на власні ресурси.

На даний час спостерігається недостатня поінформованість підприємців про можливості і особливості такого способу ведення бізнесу, як франчайзинг. Останнім часом в діловій пресі почали з'являтися поодинокі статті, що висвітлюють проблематику цього питання, поодинокі перекладні видання.

Як буде розвиватись надалі наука в умовах глобальної технологічної революції? Корпорація RAND (США) опублікувала масштабне дослідження “Глобальна технологічна революція – 2020”. У ньому прогнозується як будуть розвиватись наука і техніка у найближчі півтора десятиліття.

RAND назвав 16 найбільш багатобічючих напрямків науково-технічного розвитку. У їхньому складі: дешева сонячна енергія, технології безпровідникового зв'язку, генетично модифіковані рослини, методи очищення води, дешеве житлове будівництво, екологічно чисте промислове виробництво, “гібридні” автомобілі (тобто ті, які використовують не тільки бензин, але й електроенергію), медичні препарати “точкової” дії, штучне виробництво тканин живого організму тощо.

Основні висновки доповіді: немає ніяких ознак того, що у найближчі півтора десятиліття сповільняться темпи науково-технічного прогресу. Кожна країна знайде свій власний, деколи унікальний метод одержання вигоди з цього процесу. Проте багатьом державам світу потрібно докласти значних зусиль. При цьому ряд технологій і відкриттів потенційно можуть бути загрозливими для людства.

Першу скрипку у світовому науково-технічному прогресі будуть продовжувати грати країни Північної Америки, Західної Європи і Східної Азії. У найближчі півтора десятиліття очікується впевнений прогрес Китаю, Індії і країн Східної Європи.

У дослідженні увійшов оглядовий рейтинг сучасних наукових і технічних можливостей країн світу, в рамках якого були проаналізовані такі фактори, як кількість вчених і інженерів на 1 млн населення, кількість опублікованих наукових

статей, витрати на науку, кількість отриманих патентів тощо. При підготовці рейтингу використовувались дані за період з 1992 по 2004 рр. Згідно з цим рейтингом, найбільшим потенціалом у створенні нових матеріалів і технологій, а також їх застосування на практиці володіють США (отримали 5,00 бала), які набагато випереджають наступників, таких як Японія, яка зайняла друге місце, лише 3,08 бала, Німеччина (третє місце) – 2,12 бала. В першу десятку також ввійшли Канада (2,08), Тайвань (2,00), Швеція (1,97), Великобританія (1,73), Франція і Швейцарія (по 1,60), Ізраїль (1,53 бала).

Лева частка вчених (майже 71 %) працює в індустріально розвинутих країнах світу. На 1 млн мешканців цих країн припадає 3272,7 вчених (на 1 млн мешканців бідних країн відповідно 374,3). Науковий працівник, який проживає в “багатій” країні, фінансується значно щедріше: в рік на нього виділяють 165 тис. дол., у той час як на його колегу в “бідній” країні світу – 114,3 тис. дол. Найбільше вчених в Азії (більше 2 млн), Європі (більше 1,8 млн) і Північній Америці (майже 1,4 млн). В Південній Америці їх всього 138,4 тис., в Африці – менше 61 тис.

У країнах колишнього СРСР працюють 700,5 тис. вчених, більша частина з них (616,6 тис.) сконцентрована в країнах, близьких до Європи – Росії, Україні, Білорусії, Молдові, Грузії, Вірменії та Азербайджані. При цьому складається парадоксальна ситуація: учених в Україні багато, але фінансуються вони набагато гірше, ніж їх колеги в Європі, Азії та Північній Америці.

Найбільше засобів на наукові пошуки виділяють в Північній Америці – 37 % від загальної кількості загальносвітових витрат. На другому місці – Азія (31,5 %), на третьому – Європа (27,3 %). На долю Латинської Америки і країн Карибського басейну припадає 2,6 % світових витрат на ці цілі, на долю Африки – 0,6 %. За останні роки науково-дослідні витрати США і Канади дещо скоротились (у 1997 р. вони становили 38,2 % від загальносвітових). Аналогічно зменшилась і частка Європи, у той час як Азія демонструє постійний ріст асигнувань. До прикладу, ряд азійських держав, таких як Тайвань, Сінгапур і Південна Корея, витрачають на науку більше 2 % свого ВВП. Впритул до них наблизилась і Індія.

Відповідно індустріально розвинуті країни світу отримують і максимальну віддачу від вкладень в науку. На долю “бідних” країн припадає трохи більше 7 % від загального числа виданих у світі патентів на винахід, не дивлячись на те, що загальні витрати країн, що розвиваються, на науку і технології перевищують 22 % від загальносвітових.

В умовах нинішньої енергетичної кризи глобальна наука повинна бути скерована, насамперед, на

відкриття і застосування принципово нових альтернативних джерел енергії, розробка яких вимагатиме великих засобів і об’єднання науково-технічного потенціалу усіх країн. Цим самим буде вирішена проблема енергетичної безпеки більшості країн, в т. ч. України, а світ позбудеться від шантажу і реальних загроз з боку диктаторських і авторитарних режимів – господарів нафтогазових полів.

Висновки. Для України сьогодні найактуальнішим в плані подальшого розвитку у міжнародних науково-технічних відносинах є безумовно перехід до інноваційної моделі розвитку економіки. Перехід до такої моделі пропонується здійснити в три етапи [4, 589].

Перший етап (2007 – 2008 рр.) створення економічних, інфраструктурних та інституціональних передумов переходу. Інструментом реалізації завдань цього етапу мала б стати розбудова сучасної інфраструктури інноваційної діяльності на державному та регіональному рівнях, які здійснювали б фінансову, інформаційну, правову, маркетингову підтримку інноваційних проектів на засадах розвитку мережі інноваційних структур.

Другий етап (2008 – 2010 рр.) мав би створити виробництва, що реалізують новітні технологічні уклади, забезпечення реалізації наявних в українській економіці конкурентних переваг в інноваційній сфері та вихід на внутрішній і зовнішній ринки з наукомісткою продукцією світового рівня.

Сьогоднішній третій етап (2010 – 2012 рр.) має закріпити позитивні тенденції в інноваційному розвитку, створення науково-технічних та інституціональних передумов для кардинального технологічного переозброєння економіки та збільшення частки сучасної високотехнічної, конкурентоспроможної на світовому рівні продукції, виконання вимог стосовно економічної політики держави. Проте ці передумови, їх виконання Урядом України продовжено до 2012 – 2014 рр. через причини нестачі відповідних держбюджетних, приватних і інших коштів. Разом з “наступом глобалізації” слід використати всі можливі вигоди, і насамперед, у науково-технічних відносинах.

1. *Послання Президента України Віктора Януковича до українського народу // Укладач А.В. Єрмолаєв. – К.: НІСД, 2010. – С. 95.*

2. *Клюєв А. Майбутнє України: глобальні виклики та можливості // Дзеркало тижня. – № 35. – С. 8.*

3. *Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2002. – С. 290.*

4. *Аион Т.С. Инновационная стратегия организации в условиях выхода на внешний рынок // Проблемы развития внешнеэкономических зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – С. 589.*

Стаття надійшла до редакції 17.01.2012